

دنیاى منڊالان

گۆقاریکی مانگانەى منڊالانە ، ناوەندى
منڊالپاریزیی رۆژهەلاتى کوردستان دەرى دەکا

روژي جیهانی ته ندرووستی

منداله ئازیزه کان ئەوکاته تان باش
روژي ۱۸ ی خاکه ليوه ی ئەمسال
روژي جیهانی ته ندرووستی بوو و
ئەو روژه له سالی ۱۹۵۰ ی زایینی
له لایه ن نه ته وه یه کگرتوو وه کانه وه
دیاری کراوه. ئەم سالی ش له ژیر
درووشمی (ئاسایشی خواردن)
له زۆربه ی ولاتی جیهان، یادی
ئەم روژه کرایه وه. ریکخراوی
نه ته وه یه کگرتوو وه کان له نزیکه وه
چاوه دیری به سهر چۆنیه تی کارکردن
له بواری ته ندرووستی زۆربه ی
ولاتان به تایبه تی ولاتی هه ژاردا ده کا. به داخه وه سالانه ریژه یه کی زۆر
له منداڤانی جیهان له بهر نه بوونی شوینی ژیا نی ته ندرووست، ژینگه یه کی
پاکو خاوینی و به تایبه ت نه بوونی خۆراکی ته ندرووست، تووشی نه خووشی
جوړاو جوړو ته نانه ت مردنیش ده بن.

دلنایام هه مووتان گرینگیه کی تایبه ت به پاکو خاوینی و ته ندرووستی
خۆتان ده دن. که وابوو ده بی هه ول بده یی ژینگه ی خۆمان به پاکو خاوینی
راگرین، هه می شه ئاگامان له جوړی خواردنه کانمان بی، بۆ ئەوه ی تووشی
نه خووشی نه بین. هیوای ژیا نیکی ئاسووده و ساغ و سلامه تی بۆ هه موو
ئیه ی ئازیز ده خوا زین.

له ٢٩ ی ژوئیهی سالی ١٩٠٠، له ولاتی فهراڤسه له دایک بووه و له ٣١ ی ژوئیهی سالی ١٩٤٤ کۆچی دوایی کردوه. ههر له سه رهتای ژیاڤیه وه هۆگری به فرۆکه وانی له ودا گه شه دهکات و له بهر خۆشه و یستیی ئه و بۆ ئاسمان، دواتر ده بیته فرۆکه وان. له سالی ١٩٢١ ی زایینی ده چیته خزمهتی سه ربازی و له وێ له بهشی فرۆکه وانی دا دهست دهکات به بهریوه بردنی ئه رکی سه ربازی خۆی و دوای چهند سال که له ئه رتهش دیته دهر، خه ریکی کاری جۆراو جۆر ده بی. به لام له گه ل ئه وه شدا ههر واز له فرۆکه وانی نا هینێ و له هیلێ هه وایی و له نێوان چهند ولاتی دهست به کار دهکاته وه. ئه و له ته نیشته کاری فرۆکه وانی دهست دهکات به نووسین و هه تاکوو دوا ساته کانی ژیاڤیشی واز له نووسین نا هینێ و چهندین به ره می جۆراو جۆر ده نووسی که له به ناو بانگترینی ئه و کتێبانه ده توانین باس له «شازاده چکۆله» بکهین که سالی ١٩٤٣ ی زایینی چاپ و بلاو کرا وه ته وه. ئه م کتێبه یه کێ له کتێبه ههره به ناو بانگه کانی ولاتی فهراڤسه یه که له گه ل ئه وه شدا که بۆ منداڵان نووسرا وه به لام گه وره سالانیش ئه م کتێبه ده خویننه وه. چیرۆکی شازاده چکۆله له لایه ن زۆر که سه وه بۆ سه ر زۆر به ی زمانه کانی دنیا، ورگێردرا وه. وه رگێرانی ئه و کتێبه بۆ سه ر زمانی کوردی له لایه ن ئاسۆ هه سه نزاده وه بووه که به شیوه یه کی جوان و شیرین، تیکه ل به وینه ی په نگا وره نگ، له توێ کتێبکا چاپ و بلاو کرا وه ته وه.

ئا: نێعمهت مهلا

نارین: نا نا دایہ گیان! بہ خوا نایشکینم تنیا وینہی سہیرانی پیدہ گرم۔ دایکی نارین: کچی جوانم ئە گھر باوکت توانی، سبہینی سہریکتان دہدہین۔ نارین: نا نا دایہ مہیہن، ہاوریکانم پییان خۆش نابیت و وا دہزانن من بچووکم و ناتوانم بۆخۆم ئاگام لہ خۆم

بیټ، نا نا مه یه ن دایه
گیان!

نارین و دایکی هه موو
ئه و کهل و په لانه یان
ئاماده کرد که ده بوو نارین
له گهل خوی بییات. نارین
ئه و شه وه له خوشیی
چوونه سهیران خه وی
لی نه ده که وتو به لام بو
ئه وه ی پوژی دواتر زوو
وه خه بهر بیټ هه ر زوو
چوه نیو جیگاوه. پوژ

هه لاتو نارین خوی ئاماده کرد بو چوونه سهیران. دایک و باوکی ماچ کرد، به لام پیش
چوونه دهره وه دایکی نارین لیسته یه کی دیکه ی دایه دهستی که داوی له نارین کرد به
قسه ی بکات و په چاوی هه موو ئه و خالانه بکات که له لیسته که دا نوو سربوون.
نارین له و پوژانه دا لیسته که ی به من دا و وتی با منداڵان له دنیای منداڵان دا
بیخویننه وه و له کاتی چوونه سهیران دا زیانیان پی نه گات و تووشی هیچ ناخوشیه ک
نه بن. ئه وه ش خاله کانی بوون: نارین گیان کچی شیرینم! ۱- له سواربوونی پاسه که دا،
ئاگاداری خوت به، به قایشی سه لامه تی خوت ببهسته وه، له کاتی دابه زین دا په له مه که،
له په رینه وه دا ئاگاداری خوت به و ئاو له هه ردوولا بده وه ۲- له هه لباردن جیگای
دانیشتن دا وریا بن و له و جیگایانه دا مه نیشه که مه ترسی که وتنه خواره وه ی لی
ده کریت. ۳- به رد و دار له جی خوی مه جوولینه، نه بادا مار و دوو پشک خوی له ژیر
دا شارد بیه وه و پیته وه بده ن. ۴- له ئاگر نزیک مه به وه و یاری به ئاگر مه که. ۵- له
ماموستا و هاوړییانت دوور مه که وه و له گهل هاوړیکانت شه ر مه که و هه رچییه کت
خوارد به شی ئه وانیش بده. ئه وه پالتویه کیشم بو دانای ئه گه ر سه رمات بوو له به ری
بکه. ۶- کیسه ی زبلم بو دانای، پاشماوه ی خواردن و زبله کان بکه ناو کیسه که وه بو
ئه وه ی ژینگه پیس نه بی.

هانا وریا

به‌هار

دهی سا منداڵان وهرن به‌هاره یاری بکه‌ن لهو دهشت و گولزاره

لهو کوردستانه فۆش و ره‌نگینه لهو نیشتمانه جوان و شیرینه

دهی وهرن برۆین بۆ ناو گوله‌کان بۆ ناو په‌پوله ره‌نگاوره‌نگه‌کان

ئێستا به‌هاره‌و زۆر شادمانم به‌ دیمه‌نی جوانی کوردستانم

هیزۆ عوسمان

پسته ی تووړه و منداڵی نهوسن

چهند دهنکه پسته پیکه وه هاوړی بوون. نهوان زور دهم به پیکه نین و خوین شیرین بوون که چی یه کیان زور تووړه و له خوړازی بوو. بویه کهس کهزی نه ده کرد بیکړی و بیاته وه...

همو دهنکه پسته خوین شیرینه کان فروشران و نهو به ته نیا مایه وه. سهر نه نجام تا منداڵیکی ورگن هات و کړی، به لام هرچی کردی، دهنکه پسته که پی نه که نی تا منداڵه که ناوکه که ی دهر بینئ و بیخوا. منداڵه که بو نه وه ی پسته که پی بکه نی چهند قسه ی خوشی بو گیرایه وه به لام نه وه ش که لکی نه بوو...

منداڵه که چاویکی له دهوروبه ری کردو پسته که ی خسته دهمی و گازیکي توندی لی گرت، به لام به وه ش هیچ نه گورا. گازیکي دیکه ی لی گرت و نهو جار دهنکه پسته که ته قه ی لی هات و شکاو ورد ورد بوو، له ته کانی خسته دهستییه وه و چاوی لی کرد جگه له تویکل و نیوکه که ی له تیک له ددانیشی له گه لی لی ببوو. نهو جار له جیاتی دهنکه پسته که منداڵه نهوسنه که له تاو ددانی نیوچاوانی تیک نابوو.

نهری منداڵینه نیوه بلین کی به ددانی دهنکه پسته دهشکینئ؟!

وهرگیران له فارسییه وه: مینا سولتانزاده

بۆچی مه له کردن بۆ منداڵان به سووده؟

مه له کردن وهرزشيکه که بۆ به هيزبوونی ئيسکو و جومگه کان زۆر به سووده. به تاييه تي کاريگه ریی له سهر له شساغی و به هيزی سلامه تي له شی مروّف هه يه و يارمه تي ده دا به گه ياندنی ئوکسيژين بۆ ئەندامه کانی له ش. ليکۆلینه وه کان ده ريان خستوه ئه و منداڵانه ی مه له ده که ن له باری ميشکه وه زیره کترن.

هه ر بۆ ده رخستنی ئه و راستییه ليکۆله ران ۷۰۰۰ منداڵی ته مه ن ژیر ۵ سالیان له ئوسترا لیا، نیوزله ندو ویلايه ته يه کگرتو وه کانی ئەمريکا که به شیوه ی به رده وام بۆ ماوه ی ۳ سال مه له يان کرد، خسته ژیر چاودیری.

ئه و ليکۆلینه وه يه ده ری خست ئه و منداڵانه ی له ته مه نی منداڵی دا مه له ده که ن زۆر زیره کترن له منداڵانی ديکه و ئه وه يارمه تی منداڵان ده دا بۆ ئه وه ی زووتر فیزي هينديک کارو تاييه ته مندی وه ک فیروونی بيرکاری، نووسین و ژماردن بن.

ئا: دایکی نارین

سووده گانی ریواس

ریواس گیاهی کی خوړسکه، تهنیا له وهرزی بهار له کویتستانه کان دهرپوی.

سووده گانی ریواس:

- ۱- ریواس، ریژهیه کی زوری: وزه، قیتامین، پرۆتین، چهوری، کهلیسیؤم و سوؤدیؤم تیدایه.
 وزه ۲۹ کالۆری
 چهوری ۲/۰ گرام
 پرۆتین ۸/۰ گرام
 کهلیسیؤم ۷ گرام
 سوؤدیؤم ۵ میلی گرام
 قیتامین ۷ میلی گرام
 قیتامین ئا ۱۰۰ تا ۲۰۰ یه که
- ۲- بۆ ئه و ئه و که سانه که تووشی سکچوون دهن خواردنی ریواس به سووده.
- ۳- گده و جهرگ به هیژ دهکا.
- ۴- خواردنی ریواس بۆ ئه و که سانه که بهردی گورچیله یان ههیه باس نیه.

په یام

بۇ سەرقالى

نهری مندا لینه نیوهش ده تانزانی....

- سه دی ۲۰ ی ئاوی شیرین له جیهان له نیوان ئامریکا و کانادا دایه؟!

- له وشکایی دا باشتین راوچی ورچه کانی جه مسه ری باکوورن؟!

- ورچ، سه ره پای کیشی زورو قورسی، ده توانی له کاترمی ریکدا ۵۰ کیلومیترا پابکا؟!

- دارکونکهره له یهک چرکه دا ۲۰ جار به دندوکی له دار ده کوتی؟!

- گیایهک هیه «وینوس» ی پیده لین که ده توانی میش بخوا؟!

- میرووه کان جی پییه کانیا بۆ دیتنه وهی ریگه ده ژمیرن؟!

- زهرگه ته رقی له بونی ئاره قهیه و په لاماری ئه و که سانه ده دا بونی عاره قهیا ن لئ دئ!

کۆکردنه وه و ئاماده کردنی: نارین که نکاش

گيانله بهرېك به ناوى ورچ

ورچه كان گيانله بهرگه ليكي گواندارن كه له ئاسيا، ئوروپا و ئامريكا ده ژين. تاكوو ئيستا چەندين جوړى ورچ له دنيا دا دوزراونه وه كه له بواري رهنگي پيستيانه وه ليك جياوازن. بۇ نموونه ئيستاكه «ورچى سىي، ورچى رهش، ورچى خو له مېشى، ورچى قاوه يي، ورچى پاندا، ورچى رهشى ئاسيايي، ورچى رهشى ئامريكايي، ورچى چاويلكه يي، ورچى ته مبهل، ورچى هه تاوى» له دنيا دا ماون. زوربه ي ورچه كان له شويى جياوازا ده ژين، بۇ نموونه ورچى سىي له باكوورى گوى زهويدا ده ژى و له نيو سه هۆلبه ندانه كاندا ژيانى خو ي به سهر ده با. تا له باكوورى گوى زهوى به ره و لاي خوارووى گوى زهوى بيىن، ئه وه جوړى ورچه كان جياوازر ده بى و رهنگي له شيشيان ده گورئ. ورچ له نيو زوربه ي چيرۆكه كانى دنيا دا باسى كراوه. له ولاتى چين ورچى پاندا وه كوو يه كئ له ورچه ههره باشه كان و هيماي گه وره يي له وهرزدا هاتووه. له كوردستانى ئيمه ش له چيرۆكه كان دا باس له ورچ كراوه. نه كه كانى ئيمه زار به زار ئه م چيرۆكه انه يان گيراوه ته وه و ئيستاكه ش و زوربه ي مندا له كانيش ئه وه ي ده زانن كه ورچه كان زياتر له نيو دارستانه كاندا ده ژين.

ئا: نيمه ت مه لا

Hi every body سلاو مندا له ګان
وانه ی ته مجاره مان تایبه ت به خیزانه (Family)
How many people are in your family?

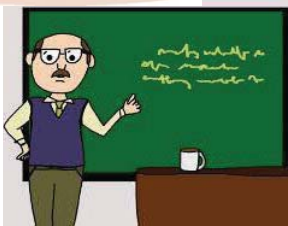
نټوه چه ند که سن له خیزاندا؟

There are four people in my family.

نټمه خیزانیکي چوار که سین

Who are in your family?

کین ته ندامانی خیزانی نټوه؟

Grandma	Grandpa	Sister	Brother	Mother	Father
دایه ګه وره	بابه ګه وره	خوشک	برا	دایک	باب

This is my father. He is a teacher.

ته وه بابی منه. ته و ماموستایه.

This is my mother. She is a nurse.

ته وه دایکمه. ته و پهره ستاره.

This is my sister. She is a student.

ته وه خوشکمه. ته و خویندکاره.

This are my grandparents. My grandpa
is 65 years old.

ته وانه نه نک و باپیری منن. ته مه نی باپیرم 65 ساله.

My grandparents are retired.

نه نک و باپیری من خانه نشین بوون.

کاوه ی ټاهه نګه ری

مهترسیی شیرى مانگا بو منداڵ

خواردنی شیرى دایک بو هەر منداڵیک تا تهمهنی دوو سالان مافی هەر منداڵیکه و غهدریکی گهورهیه، که تا پیش ئه و تهمهنه له شیرى دایک بگیریتهوه و دووریان بکه نهوه.

سهبارت به و که سانهی که پیش ئه و تهمهنه منداڵهکانیان له شیر دهکه نهوه توژیتهوه و لیکۆلینهوهی زۆر ئه نجام دراوه که به پینی ئه و لیکۆلینهوانه ههتا پیش تهواوبوونی تهمهنی یهک سالان نابێ شیرى مانگا به منداڵ بدری، بههۆی ئه وهی که کهمبوونهوهی ئاسن له جهستهی منداڵدا ساز دهکات.

مهترسییهکانی شیرى مانگا:

شیری مانگا پێژیهکی زۆری پرۆتینی تیدایه، که دهبیته هۆی نهگونجاوبوونی خواردن و، ههروهتر زۆربوونی له رادهبهدهری کیشی منداڵی بهدوادا دیت. ههروهتر شیرى مانگا پێژیهکی کهمی له چهورییه بهسوودهکان تیدایه، که ئه و چهورییه دهبنه هۆی گهشهکردنی میشکی منداڵ و هیزی فیربوون له منداڵدا زۆر دهکهن و لهگهڵ کهمبوونی ئه و چهورییه مهترسیی بو سهر میشک لهسهر دهبیته هه ر بویه زۆر پێویسته، که به لانی کهمهوه تا تهمهنی یهکسالان تهنیا شیرى دایک به منداڵ بدریت. بهلام سههرهکترین کیشه له خواردنی شیرى مانگادا هه ر کهمبوونی ئاسنه. پێژهی

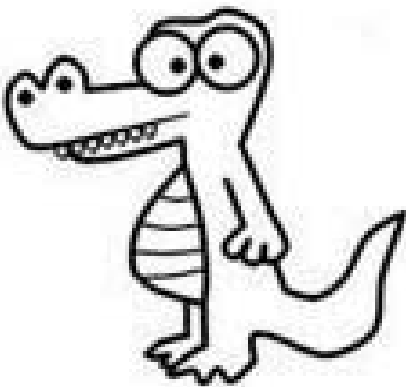
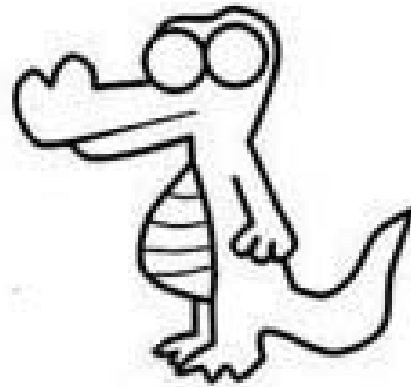
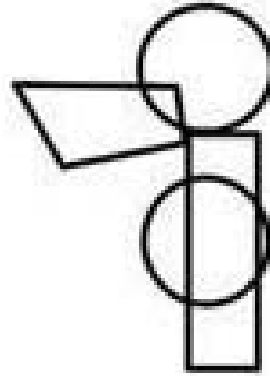
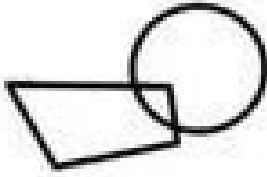
ئاسنی ناو شیري مانگا به بهراوهرد له گهل شیري دايک به پيژهي له سه داپينچ تا په نجا، يانی شیري مانگا له سه داپينچي ئاسنی هه يه که چي شیري دايک له سه داپه نجا. که مېوونی ئاسن ده بېته هو ی که مخوینی، هه وکردنی به رده وامي گوچکه کان و دهم و لووت و ته نانه ت نه قوستانبوونی مندالیش. هه روه تر که مېوونی ئاسن له شهش تا دوازه مانگيدا ده بېته هو ی ئه وه ی که توانايی فيربوون له مندالدا يه کجار که م بېته وه.

پيگه چاره کانی پيشگرتن له که مېوونی ئاسن له مندالاندا:

دایکی دووگیان ده بی هه موو پوژي به پيژهي ۱۵ ميلي گرام ئاسن وه رگريت يانی وهک دهرمانیک له خواردنه کانيدا بيگونجيتيت. ده بی به لانی که مه وه تا يه کسالان شیري دايک بدریت به مندال. ئه گهر دايک شیري نه بوو ئه و با قه ره بووی ئه و پيژه ئاسنه ی که به مندال ناگات، ده بېته ئه و شیرانه بدرين به مندال، که پيژه يه کی زوريان ئاسن تيدايه. پيش ته مه نی يه ک سالیس به هيچ جوړیک نابي شیري مانگا به مندال بدریت.

فېرگه‌ى نه‌قاشى

زهنگوله

باع باع به رفوله
 وهک فوم جوان و بیکوله
 هاتم بو لات نهرموله
 بوم هیناوی زهنگوله
 ئیستا ئه یکه مه ملت
 گهردنی نهرم و شلت
 به زهنگوله وه جوانه
 تووک سپی فنبیلانه
 دهی با برۆین فییراکه
 وه رهو به دواما راکه
 تا بینن بزنانن
 زهنگوله کانت جوانن

مندالینه! منو سمۆردکەم جوان ږدنگ بکەن ها!

مالی پشيله شپړیو دهکان

له مالی پشيله كان هېچ شتيك له سهر جي خوی نه بوو، هر کاميان که پيوستيان به شتيك دهبو دهبوايه يهک ساعات به دواي دا بگهړين.

بو وينه نه گهر پيوستيان به نينوکگير بوايه نه يانده زانی له نيو يه خچال دا ليني بگهړين يا له نيو بوکسي دهرمانه کان دا؟ باوکیان، به يانيان له خو هه لده ستا، شه لواره کهي نه دده دپته وه، دایکیان له قابله مه ده گه را نه دده دپته وه.

يه کيک له بيچووه کانيان ياري به گلوهي بهن دهکرد، گلوه کهي نه وهنده ئالوز کردبوو هه مووی به مالله که دا بلاو کردبوو، هر نهو نيوه پړويه کلکی دایکیان به به نه که وه گيري کرد و هه رچه ندی کردی نه يتواني خوی رزگار بکا، هر خهريک بوو کلکيشی لی بيته وه. خو لاسه له به يانی را هه تا ئيواری لهو مالله هر هات و هاواره و کهس له قسه ی کهس حالی نابي.

روژيکیان باوکی پشيله كان زور تووړه دهبی و له مالی ده چيته دهري، دواي ماوه يهک بيرکردنه وه دپته وه مالی و هه موویان له دهوري خوی کو دهکاته وه و پيان دهلی نهوا ژيان ناکري، ئيمه دهبی له مهو به دوا به نه زم و ديسيپلين بين و کاره کانمان به ريکوپيکی نه نجام بدهين. مندا له کان ئيوه دهبی له دیوی خوتان ياري بکهن و دواي ته واو بوونی يارييه که تان نه سباب بازیه کانتان له جي خویان دابننه وه. به دایکی پشيله کانی گوت نه توش دهبی هه موو شته کان به ريوپيکی له جي خویان بچنی و لييان نه گهړي. منيش له مهو به دوا

له ئه نجامدانی کاره کانی مالی یارمه تیت ددهم. به مجوره بیچووه
پشيله کان خه ریکی کو کردنه وهی گلوله کان بوون به لام زور زو
هموو قسه کانی باوکیان له بیر چووه و دهستیان کرد به هات و
هاوار و یاری و شه پرکردن.

به مجوره که ئه وانه یاری ده کهن، له وانه یه هموویان کلکیان لیک
گری بدری.

ئاوا بچیته پیش مالی ئه و پشیلانه قهت خاوین نابیتته وه، که و ابو با
لییان گه ریین و چیرۆکه که مان کوتایی پی بهینین. هه رکات ماله که یان
خاوین کردوه سه ریان لی ددهین.

وه رگێپان بو کوردی: شیلان

ناموژگاري

ناموژگاري بو ئهو خه لکه
واته ژينگه له هه موو شوين
شوتی تۆمبیل، دهنگی گه وره
گهر کووه بی زبل و زالمان
ژينگه ی فاوین جوان و خوشه
مادام وایه جا که واته

ژينگه دژی پیسی و چلکه
له گه ل پاکي و هیمنی هاوړین
بیزارکهری ده و روبهره
ویران ده کا گوندو شارمان
ئیلهام به خشی می شک و خوشه
ده بی پاک بی ئهو ولاته

محهمه داریاس

كازېۋە شاداب

مانى جەسەن خالى

دىيارى غەبدولى

رەھەند سىيمان پوور

سەنا مىرابى

لۇقان ئىستانى

سۇنيا سۆھرابى

ژوان كەرىمى

ئايدىن ئەحمەدى

